



# Stærke relationer mellem pædagoger styrker faget

Der er brug for større fokus på pædagogers indbyrdes relationer, for de spiller en helt afgørende rolle for viden, kompetencer og kvalitet i daginstitutionerne. Når relationerne forsvinder, smuldrer fagligheden. Det viser et nyt forskningsprojekt om pædagogisk viden.

**G**ode relationer til kollegerne er ikke kun vigtige for trivslen, hyggen i pauserne og stemningen ved julefrokosten. Pædagogers relationer er også helt afgørende for kvaliteten i deres arbejde, for deres samarbejde og for at udvikle viden og kompetencer i daginstitutionen. Kort sagt: For at dagligdagen 'glider' i institutionerne.

Det viser et nyt forskningsprojekt 'Pædagogisk viden - mellem pædagoger'. I projektet har man undersøgt, hvad der sker, når pædagoger bytter plads nogle uger og dermed skifter den vante dagligdag ud med nye kolleger og børn.

Det overraskede pædagogerne i forsøget, hvor meget relationerne - eller manglen på samme - til kollegerne betyder, fortæller forsker Maja Plum, der står bag undersøgelsen. Da pædagogerne byttede plads, oplevede de et 'fagligt identitetstab', fortæller hun.

»Det var beskrivelser af 'mig selv ud af kroppen', 'mangelende gennemslagskraft' og 'jeg er slet ikke den, jeg plejer at være'. Der var også beskrivelser af, at de ikke følte, de gjorde et stykke fagligt arbejde, som de plejede hjemme i deres egen institution,« fortæller Maja Plum, ekstern lektor på Københavns Universitet, hvor Børn&Unge møder hende over en kop kaffe ved et stort, sort mødebord på anden sal.

Forskningsprojektets afsæt er, at viden ikke bare findes inde i hovedet på den enkelte pædagog, men i høj grad også findes imellem pædagoger - i deres relationer, forklarer Maja Plum, som bruger beskrivelsen 'vidende relationer'.

**OVERRASKENDE.** Forskningen kaster lys over, hvorfor pædagoger kan have en oplevelse af, at hverdagen falder fra hinanden, når der for eksempel er skiftende vikarer i en periode eller mange nye medarbejdere. Forskningsrapporten peger samtidig på vigtigheden af at inddrage overvejelser om relationers betydning, når institutionen står overfor forandringer og omstruktureringer.

Pædagogerne i forsøget var overraskede over deres oplevelser og følelser, fordi institutionerne umiddelbart lignede hinanden. Begge institutioner var strukturerede, og begge blev regnet som gode institutioner. De havde de samme værdier, og de havde aktiviteter og planer for hele dagen. Alle pædagogerne snakkede om, hvor ens de var, da de blev vist rundt. Selv viskestykkerne lå det samme sted.

»Alligevel falder den faglige pædagog, du plejer at være, fra hinanden, når du træder ind et nyt sted. Det var ikke, fordi det umiddelbart var svært for pædagogerne at træde ind i relationer til de nye børn. Det svære var at falde ind i samarbejdet med de andre pædagoger og medhjælpere,« siger Maja Plum.

**KÆMPE GAVE.** Den situation kender pædagog Anna-Grethe Pugholm alt til. Hun er stadig ved at finde sig selv i den integrerede institution Solsikken i Aarhus, hvor hun fik nyt job for fem måneder siden. I starten oplevede hun også, at det var en udfordring at glide ind i samarbejdet.

»Det kan være svært at gå ind i situationer og tage over, ligesom vi kan gøre, når vi kender hinanden godt. For man kan aldrig være helt sikker på, om ►



»Det særlige ved pædagogfaget er, at du som pædagog hele tiden er i et kollektivt handlende fællesskab.«

Maja Plum, forsker

► man er på rette vej, eller om man kører skævt på,« siger Anna-Grethe Pugholm.

Fra sit gamle job i Børnehaven Gerlachsgade har hun erfaring med at arbejde systematisk med at bruge 'pædagogiske fortællinger' som en vej til at lære kollegerne bedre at kende fagligt og til at bringe den viden i spil, som findes i institutionen. Pædagogerne brugte et fast ugentligt møde til at fortælle små eller store episoder fra hverdagen, og de diskuterede de pædagogiske overvejelser, der lå bag. Det gjorde de som en del af forskningsprojektet 'Viden i spil i daginstitutioner', beskrevet i Børn&Unge nr. 4, 2017. Nu håber Anna-Grethe Pugholm, at den nye institution indfører det samme.

»Det kan virke så enkelt og lidt banalt, så jeg er spændt på, om de bider på«, siger hun og fortsætter:

»Men det er så godt at få den viden ud, så vi ikke altid skal starte med Adam og Eva, men kan få en fornemmelse af retningen, og hvad vi vil og hvorfor,« siger

Anna-Grethe Pugholm, der kalder det 'en kæmpe gave' at lære hinanden bedre at kende fagligt.

På sit nye job er hun godt på vej, men slet ikke i mål med den proces.

»Det tager lang tid. Det gør det. Også fordi, der ikke er så meget tid i en hverdag til at sidde og folde ting ud. Jo, hvis vi vil bruge vores pauser, men dem skal vi jo bruge på noget andet. Derfor er det fint at have tre kvarter til en time hver uge, hvor situationer og episoder kan foldes ud, og hvor vi kan spørge hinanden og undre os sammen.«

**SJÆLDENT ALENE.** Det kræver ekstra at komme ind i de nye rutiner på et nyt job, og det gælder alle fag og brancher. Men pædagogfaget adskiller sig fra mange andre job, forklarer Maja Plum.

»Det særlige ved pædagogfaget er, at du som pædagog hele tiden befinder dig i et kollektivt handlende fællesskab. Når jeg får nye kolleger her på universitetet, kan det godt være, de er forvirrede, kommer til møder og tænker: 'Hvad bliver der talt om her?' Men de kan gå ind på deres kontor og lukke døren, og der er nogle opgaver, de kan lave for sig selv,« siger Maja Plum og peger ud gennem glasruden på gangen med døre ind til de små forskerkontorer på instituttet.

»Det kan pædagoger ikke. Hvis de bare skulle være sig selv sammen med de børn, som de har ansvaret for, var det noget andet. Det vanskelige består netop i, at de er i en institution med mange børn og flere pædagoger. Med mindre det er i ydertimerne, arbejder de jo meget sjældent alene.«

**INDIVIDUALISERET VIDEN.** Martin Bayer er ph.d. og forskningschef på UCC. Han har netop udgivet en bog om relationen mellem person og arbejde i den pædagogiske sektor, hvor han behandler pædagogers forhold til viden i det pædagogiske arbejde.

I bogen peger han på, at mange pædagoger opfatter deres viden og erfaringer som deres egne – måske endda som personlige egenskaber.

Martin Bayer har ikke læst Maja Plums rapport, som ikke var offentliggjort ved redaktionens deadline, men kalder det for en 'meget relevant bestræbelse' på at beskrive og diskutere relationernes betydning for at oparbejde viden i den pædagogiske praksis.

»Det er en stor udfordring for professionen, at den viden, man oparbejder som pædagog, ofte forbliver ens egen. Den bliver ikke delt, og den bliver ikke diskuteret. Den bliver på den måde personliggjort og individualiseret. Og bliver gjort til et træk på ens person i stedet for at trække på det vidensreservoir, som til en vis grad findes indenfor professionen,« siger Martin Bayer.

Han mener, at viden skal oparbejdes lokalt, men også skal deles udover den institution, som den udvikles i og bruges i.

»Det er klart, at viden må oparbejdes og bruges lokalt af de mennesker, den vedrører. Men den skal jo også gives videre. Det er også et spørgsmål om professionel udvikling hos den enkelte pædagog.«

**LEGITIMT FAGSPROG.** En pointe i Maja Plums forskningsprojekt har været at tilføre relationernes betydning faglige kategorier og begreber, som gør det muligt at tale om dem som en legitim del af den pædagogiske virkelighed – og som en afgørende faktor for at opbygge viden i institutionerne i stedet for at putte i kassen med 'tavs viden' og 'din person med på arbejde', som hun siger.

»Mange pædagoger kan godt snakke om de her ting, men fordi der ikke findes et egentligt fagsprog, så er det ikke så legitimt,« siger Maja Plum.

Et fagligt sprog gør det muligt at tale præcist om emner, og dermed giver det også handlemuligheder, påpeger hun. Med fagsprog mener hun ikke nødvendigvis teoretiske begreber eller modeller, men et sprog for relationernes betydning i de hverdagsituationer, der udspiller sig i institutionerne. Maja Plum kommer

med et eksempel på en fagterm, som går på tværs af institutioner, men som forskellige pædagoger alligevel kan mene noget forskelligt med:

»For eksempel udtrykket 'har du lige bordet?' Det betyder jo ikke, at nogen står og holder i bordet. 'Har du lige bordet' er et fagligt udtryk, der har et univers spundet til sig, som handler om: 'Afvejer du lige situationen?'. 'Tager du dig lige af Mette om lidt, når hun nu gør sådan?' 'Håndterer du lige den konflikt, der kan opstå mellem Nicklas og Signe?'«

Det er et fagligt udtryk, som pædagoger sagtens kan tage med sig på tværs af institutioner, selvom det ikke står i en bog. Den ufaglærte, der kommer ind, vil ikke vide, hvad 'har du lige bordet' betyder, mener Maja Plum. Alligevel lægger pædagogerne noget forskelligt i udtrykket 'har du lige bordet'.

Det kom også til udtryk, da Maja Plum observerede i institutionerne. Et sted måtte man ikke slå med kopperne i bordet. Det ledte til diskussioner mellem pædagogerne, og en pædagog mente, at det var væsentligt, at børnene kunne bruge spisesituationen til at udtrykke bestemte lege eller opbygge venskaber mellem sig.

»På den måde kan der være forskelle, men de forskelle ligger indenfor faglige distinktioner under 'har du lige bordet',« siger Maja Plum.

**RUSKE OP.** Når man kommer ind som ny pædagog i en institution, har man brug for at få sat ord på de pædagogiske overvejelser, der ligger bag alle hverdagsrutinerne, oplever Anna-Grethe Pugholm. De spørgsmål, som en ny kollega kan stille, kan være med til at ruske op i praksis.

»Man kan let blive lidt blind på sin egen praksis. Fordi 'det har vi altid gjort'. Nogle gange får vi ikke set nok på, om det er godt nok. Hvis vi har en planlagt aktivitet, så har vi jo mål og metoder, og vi evaluerer. Men der skal også være drive i den daglige praksis, som jeg synes, har en kæmpestor værdi i vores pædagogiske liv – det, der foregår mellem alle aktiviteterne,« siger Anna-Grethe Pugholm.

Når det er vigtigt, at pædagoger 'kender hinanden', så handler det ikke om, at de skal være venner og veninder og kende hinanden privat, understreger Maja Plum. Det er ikke vigtigt, om du kender din kollegas børn eller ved, om hendes livret er frikadeller. Det er den faglige og ikke den personlige relation, der gør forskellen.

»Når pædagoger kender hinanden, handler det om, at 'jeg kender, hvordan du laver pædagogik'. 'Jeg ved, hvordan du stabiliserer en situation. Fordi vi har været i situationer sammen før, kan vi indgå i situationer sammen igen. Jeg kan aflæse tegn, ikke alene hos dig, men også hos barnet og i de ting, du gør noget med'. Det er ikke en personlig, men en faglig relation,« siger Maja Plum. ■



#### OM FORSKEREN

Forskningsprojektet 'Pædagogisk viden – mellem pædagoger' udforsker pædagogisk viden som et relationelt fænomen. Maja Plum har udført etnografiske studier af pædagoger, der er vant til at arbejde sammen, og som herefter bytter plads med en pædagog i en anden institution. Som noget nyt indenfor forståelsen af viden i det pædagogiske felt trækker projektet på indsigter fra det videnssociologiske og vidensantropologiske felt i kombination med studier indenfor social interaktion og kommunikation. Projektet er finansieret i samarbejde mellem BUPL's forskningsfond og Københavns Universitet.

#### OM PROJEKTET

Maja Plum er adjunkt og ph.d. på Institut for Medier, Erkendelse og Formidling på Københavns Universitet. Hendes primære forskningsfelt er daginstitutionsområdet med fokus på de politiske og styringsmæssige forandringer, området har undergået de senere år. Hun har forsket i pædagogers faglige identitet og interaktion med børn, og på det seneste har hun beskæftiget sig med de professionelle pædagogers måder at samarbejde og oparbejde viden på som del af deres praksis.

## 5 POINTER FRA ARTIKLEN

- Relationer mellem pædagoger spiller en helt afgørende rolle for viden og kvalitet i daginstitutioner, viser Maja Plums nye forskning.
- Relationer og kendskab til kollegerne har større betydning i pædagogfaget end i mange andre fag, fordi pædagoger stort set aldrig arbejder alene, mener forskeren.
- En udfordring for professionen er, at meget pædagogisk viden forbliver individuelle erfaringer, der ikke bliver delt og diskuteret, mener forskningschef Martin Bayer fra UCC.
- Pædagoger kan lære hinanden bedre at kende professionelt gennem faglige pædagogiske fortællinger, viser erfaringer fra pædagoger i Aarhus.
- 'At kende hinanden' som pædagoger handler ikke om personlige og private venskaber. Den faglige og professionelle relation er vigtigst.

## 3

centrale begreber

## Sådan påvirker relationer til kolleger dit job

Forsker Maja Plums vil udvikle et professionelt sprog for relationernes betydning i pædagogisk praksis. Her er tre af hendes centrale begreber, der beskriver, hvordan det at kende sine kolleger godt påvirker det pædagogiske arbejde.

### At dække hinandens linjer

Pædagoger taler om at 'dække hinandens linjer'. Begrebet beskriver en situation, når man som pædagog og kollega får en relation, hvor man bliver i stand til at stabilisere, gribe, koordinere og skabe sammenhæng på måder, der aflaster den anden pædagog. Maja Plums forsøg, hvor pædagoger byttede plads med pædagoger i en anden institution, viste blandt andet, at når pædagogerne ikke kender hinanden, børnene og institutionen, giver det en oplevelse af inkompetence, netop fordi pædagogerne føler sig ude af stand til at 'dække hinandens linjer'.

Som ny pædagog i en institution har man ikke baggrundshistorierne om børnene, familierne og institutionens rutiner at trække på. Derfor kan det være svært – hvis ikke umuligt – at være opmærksom på særlige forhold og understøtte særlige pædagogiske fokuspunkter for de enkelte børn. Det kan fx være en skærpet opmærksomhed på et barns konfliktniveau eller at huske at finde ujævne flader, der styrker de mindstes motorik, når stuen er på tur.

Når der sker forandringer med personalet i en institution, fx vikarer, ressourcemangel eller nye medarbejdere, medfører det en overbelastning hos de ansatte, der er tilbage. For den pædagog eller medhjælper, der er på arbejde med en ny kollega, betyder det, at han eller hun 'står med alle linjerne'.

Maja Plum har observeret to forskellige måder, som de ansatte i institutionerne taler med hinanden på. Hun skelner mellem fakta-sprog og faglige fortællinger. Fakta-sprog dækker over informationer, såsom 'hvor meget mælk der skal hældes op, hvor hagesmækkerne ligger, hvordan selerne skal sidde, så børn ikke bliver kvalt mv. Fakta-sprog bruges overfor vikarer og nye praktikanter eller studerende, der skal sættes ind i tingene.

Den faglige fortælling bruger pædagogerne, der har en relation til hinanden, og den bærer mere præg af en skønlitterær genre. Det er fortællinger om situationer fra hverdagen, der er bygget op som små historier, og som bliver genfortalt med replikker, udtryk og bevægelser, der udtrykker børns og voksnes intentioner. Pædagogen, der fortæller, kobler episoden til baggrundshistorier og teori, der så danner fortolkningsrammer for historiens forskellige personer. Pædagogen udtrykker selv sine egne faglige overvejelser og til tider tvivl om, hvordan man bør handle i sådan en situation. Undervejs byder andre pædagoger ind med spørgsmål, undren, fortolkninger og sammenligninger med andre situationer. Den faglige fortælleform kan danne en indgang til at lære hinandens tegn at kende og dermed blive bedre i stand til at dække hinandens linjer.

## Pædagogisk fleksibilitet

Maja Plum introducerer begrebet pædagogisk fleksibilitet. Begrebet beskriver, hvordan regler og rutiner kan 'bøjes', hvis det giver pædagogisk mening i situationen. Den fleksibilitet kan vige til fordel for regler og faste rutiner, når hverdagen bliver ustabil, og de kendte relationer ikke er til stede.

'Omstillingsparathed' og 'fleksibilitet' er udråbt til centrale dyder for det moderne arbejdsmenneske, skriver Maja Plum i sin forskningsrapport med henvisning til blandt andre psykologiprofessor Svend Brinkmann. Det oplevede hun også selv, da hun startede sit feltarbejde:

'Jeg får eksempelvis at vide, at de (pædagogerne red.) glæder sig til at have en forsker på besøg, fordi de 'elsker forstyrrelser', der kan gøre dem klogere, at de er meget 'forandringsorienterede', og at det bliver sundt for dem at bytte plads og komme ud af deres komfortzone', skriver hun.

Men Maja Plums forskning peger på, at forandringer (fx når nye pædagoger kommer til) ikke nødvendigvis skaber dynamik i hverdagen. Den pædagogiske fleksibilitet bliver nemlig mindre. Maja Plum efterlyser større bevidsthed om, hvad forandringer egentlig betyder for pædagogisk praksis.

'For mange og for store forandringer kan således skabe præcis det modsatte af målet, nemlig en form for træghed, hvor der holdes fast i rutiner og regler', skriver hun i rapporten.

*Kilde: Rapporten 'I mangetydighedens mellemrum – udarbejdet på baggrund af forskningsprojektet 'Pædagogisk viden – mellem pædagoger' af Maja Plum.*

### 5 SPØRGSMÅL TIL REFLEKSION

- Hvad betyder relationerne mellem kollegerne for kvaliteten i det pædagogiske arbejde i jeres institution?
- I hvilke situationer oplever I, at det er henholdsvis svært eller nemt at 'dække hinandens linjer'?
- I hvilke situationer oplever I, at den 'pædagogiske fleksibilitet' er udfordret?
- Hvordan kan I arbejde med 'faglige fortællinger' som en måde at lære hinanden bedre at kende fagligt?
- Hvordan kan I (i højere grad) inddrage overvejelser om relationernes betydning i forbindelse med forandringer og omstruktureringer af personalet i institutionen?